

Önsöz

Ömer Nasuhî Bilmen hakkında İSAM makale veri tabanında dolaşırken karşıma, hazretin yazdığı çeşitli makalelerle ilgili bir yazı¹ çıktı. Yazıda da “Şebilurreşad” dergisindeki “İslâmda Demokrasi” adıyla neşredilen bir makaleden bahsediliyordu. İçeriğini merak etmekten sonra kendilerine teşekkürü bir borç bildiğim “İslamcı Dergiler Projesi” internet sitesinde orijinal metinle karşılaştım. Metin, IX. Cildin 205. sayısındaydı fakat okuması bir hayli güç ve meşakkatli duruyordu. Ben de bu metni; içeriğine müdahale etmeden, kelimeleri değiştirmeden temize çekmeye karar verdim. Metin içeriğinde bahsedilen ayet ve hadisleri tarayarak kaynaklarını bulmaya çalıştım. Metnin orijinal sayfalarının fotoğraflarını yazının baş kısmına ekledim. Allah Teâlâ’dan niyazım; bu yazının, okuyanlar için istifâdeli olmasıdır. Makalenin genel içeriği halkın ve devlet yöneticilerinin sorumlulukları ve istişarenin önemi ile alakalıdır. Ömer Nasuhî Bilmen Hazretlerine mevlâdan rahmet diliyorum. Tevfik yalnızca Allah’ın yardımı iledir ve başarıya ulaştıran sadece Allah’tır.

Mevlüt Çelik

Orijinal Metin:²

Müslümanlık nazarında insanlar müsavidirler, hepsi de aynı mahiyettedirler, hepsi de esasen aynı hürriyeti, aynı hukuku haizdirler. Muhtelif ırklara, mesleklere ayrılmaları aralarındaki müsavatı ihlâl etmez.

Kur’an-ı Kerimde buyruluyor ki: *“Ey nâs Biz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık (hepiniz bir aile evlâdsınız). Birbirinizi tanımaklığınız için sizi şubelere, kabilelere ayırmış*

¹ Ömer Nasuhi Bilmen’in (ö.1391/1971) Bazı Makaleleri, Selahattin Kıyıcı, 2000, Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3, http://isamveri.org/pdfdrg/D01342/2000_3/2000_3_KIYICIS.pdf

² Sebilurreşad, IX/205, 70-73.

kıldık (yoksa birbirinize karşı tehafürde bulunmak için değil). Şüphe yok ki sizin Allah nezdinde en keriminiz, en ziyade mütteki olanınızdır. Allah Teâlâ şüphe yok ki alimdir, habîrdir.”³

Bir Hadîs-i Şerifte de şöyle denilmektedir: *“Müslümanlar tarak dışı gibidirler. Kanları, malları, arz ve namusları mütesavidir. Onlar başkalarına karşı bir el gibi yekvücutturlar⁴.”*

Bu Hadîs-i Şerif Müslümanlar arasındaki vahdeti, tesanüdü de tecelli ettirmektedir.

İslam hukukunda, siyasetinde; müsavata riayet bir vecibedir. Hiçbir kimsenin mevkii, hakkında icap eden cezanın sukutuna sebep olamaz. Müsavat ihlâl edilemez

Bir Hadîs-i Şerifte şöyle buyurmaktadır: *“Sizden evvelki kavimleri helâk eden hâl şudur ki onların arasında mevki sahiplerinden biri bir hırsızlık yapınca bırakırlardı; zayıf, mevkisiz biri yaptı mı hakkında sirkat cezasını tatbik ederlerdi.”⁵*

Hazreti Ali, hilâfeti zamanında, kendi tarafından tayin olunan Kadı Şüreyh huzurunda bir zırh meselesinden dolayı bir Yahudi ile mürafaada bulunmuştu. Her ikisi mahkemede aynı vaziyette bulunyordu. Hâdiseye bir zat ile beraber Hazreti Alinin oğlu da muttali idi. Fakat bir şahit kâfi gelmediğinden, babası lehine oğlunun şهادeti de muteber olmadığından Kadı bunların şهادetlerini kabul etmiyerek Yahudinin lehine karar verdi. Kadı muhakeme esnasında Hazreti Aliye: “Ya Ebel’Hasan=Ey Hasanın babası!” diye hitap etmişti. Böyle künye ile hitap ise hasma karşı diğer taraf hakkında tazimi, binaenaleyh müsavatsızlığı iş’ar ettiğinden Hazreti Alinin canı sıkılmış, Yahudiye olduğu gibi kendisine de yalnız adıyla hitap edilmesini istemişti.

Bir devlet reisinde tecelli eden bu adalet ve müsavat, bu hakka inkıyad hasleti, hasmının hakikati itiraf etmesine ve şerefi islama nailiyetine vesile olmuştu.

³ Hucurât Suresi, 13.

⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuk-u İslâmiye ve İstilahat-ı Fıkhiye Kamusu, II, s. 73-74.

⁵ Müslim, Hudûd, 1688

Müslümanlıkta millî velayet ve hakimiyet esasına müstenit bir riyaset-i Amme makamı vardır. Bu makam bazı ulema tarafından “din ve dünya işlerinde umumî başkanlık” diye tarif edilmiştir. Bu makamı haiz olan zatlarda bir takım evsaf aranmaktadır. Ezcümle âdil, âkil, balığ, erkek ve hür olmaları bilittifak şarttır. Aksi takdirde kendilerinden beklenen âmme maslahatları temin edilmiş olamaz.

İslâmiyette bir zatın devlet riyasetini ihraz edebilmesi için başlıca iki şart vardır: 1. Kendisi o makama intihap edilerek âmme hakkında riyaseti ve velâyeti kabul edilmelidir. 2. O zat, halk üzerinde hükmünü infaz edecek bir halde bulunmalıdır.

İslâmda millete ait umumî hizmetler birer emanettir. Bu emanetleri ehline vermek ve adaletle hükmeylemek vecibedir.

Müslümanlıkta millet işini üzerine alanların hayırhah olmaları, ahali hakkında muzır olan şeylerden çekinmeleri, meselâ başkalarına rakip kesilerek ticaret hevesine düşmemeleri lâzımdır. Peygamber efendimiz buyurmuştur ki “*Hiyânetin en hainânesi, bir idare amirinin halk arasında ticaret etmesidir. Böyle bir hareket, onun itibarını azaltır. Hakkında halkın düşmanlığını celbeder. Çünkü o, bu hareketile nüfuzunu suiistimal ederek halkın ticaret hayatındaki inkişafını sekteye uğratmış olur.*”⁶

Müslümanlıkta veliyyülemir olan zat; ahali hakkında şefkatli olacak, halkın kusurlarını araştırmadan, bir takım casuslar ve jurnalcılarla halka eza vermekten çekinecektir. Peygamberimiz buyuruyor ki: Bir veliyyülemir, nâsın kusurlarını araştırmaya kalkışırsa onları ifsad eder. Yâni onların ahlâkını bozar, kendisine karşı olan teveccühlerini ve bağlılıklarını sarsar.

⁶ Hadis kaynağı bulunamadı.

Müslümanlıkta millet işini üzerine alanların başlıca vazifeleri, halk hakkında güzel niyetler beslemek, onların ahlâkını, âdabını sıyanete çalışmaktır.

Milletin menfaatine çalışan velâyet evsafını haiz olan bir veliyyülemre ahalinin itaat etmeleri vecibedir. Peygamber Efendimiz buyuruyor ki: “*Ma’siyet ile emir olunmadıkça -hoşa gitsin, gitmesin- veliyyülemrin emrini dinelip itaatte bulunmak lâzımdır.*”⁷

Müslümanlıkta veliyyülemre tabassus değil, hakkı söylemek bir vazifedir. Bir Hadîdi Şerif şu mealdedir: *Allah indinde savaşın en sevgilisi, zalim bir veliyyülemre karşı söylenen hak bir sözdür. Bir millet böyle yaparsa, başında daima adaletli kimseleri bulmuş olur.*⁸

Evliya-ı umur ile ahali arasında karşılıklı sevginin, hayırhahlığın tecellisi, islâm siyasetinde bir umdedir. Peygamber Efendimiz buyurmuştur ki: *Sizin işlerinizi üzerlerine alanların en hayırlısı o zatlardır ki, siz onları seversiniz; onlar da sizi severler. Siz onlara iyilik, dua edersiniz; onlar da size iyilik, dua ederler. Başınızda bulunanların şerirleri de o kimselerdir ki, siz onlara buğz edersiniz; onlar da size buğz ederler. Siz onlara lânet edersiniz; onlar da size lânet ederler. Artık öyle bir cemiyetten ne beklenir?*⁹

İslâmın siyasî düsturlarına göre, her cemiyet kendi istidadile mütenasip bir hükümete nail olur Adet-i ilâhiye böyledir. Halk kendi ahlâkını, gidişini islahı çalışmadıkça iyi bir idareye nail olamaz, fena ellere düşmekten kurtulmaz.

Müslümanlıkta veliyyülemir, halkın vekili mertebesindedir. Halk üzerindeki velâyetini yine halktan almıştır. Bu sebeptendir ki, kendisinin ölmesiyle, yahut bertaraf edilmesiyle tayin etmiş olduğu hâkim ce sair memurlar azledilmiş olmazlar.

⁷ Buharî, Ahkâm, 7144

⁸ Müsned, III, 19, 61; IV, 314, 315; Ebû Dâvûd, “Melâhim”, 17; Tirmizî, “Fiten”, 13

⁹ Müslim, Emaret, 1855

İşte bütün meseleler, bu hükümler, Müslümanlıkta halk hakimiyetinin mevcudiyetinden ileri gelmiş bulunmaktadır.

İslâmda mes’uliyet bir esastır. Ademi mes’uliyet, ancak Allaha mahsustur. Hayat ve akıl sahibi olan bütün mahlukat kendi ef’dal ve harekâtından mes’uldür. Bundan halk da, veliyyülemir de müstesna olamaz. Nitekim bir Hadîs-i Şerifte şöyle buyurulmuştur: *“Hepiniz çobansınız, hepiniz elinizin altında bulunanları sıyanetle memur, onlardan mes’ulsünüz. İmdi veliyyülemir de çobandır, o da tebaasından mes’uldür.”*¹⁰

Şarkın büyük şair ve mütefekkeri Şeyh Sadî’nin dediği veçhile, çobanlar koyunlar içindir; yoksa koyunlar çoban için değildir. Evlia-ı umurun varlığı da nâsın hayatını, hukukunu sıyanet içindir; yoksa kendilerinin sultasını yaşatmak için değildir.

Hükümetten gaye, ahalinin yaşamasını, selâmetini, refahını temindir. Binaenaleyh hükümet adamları bu husustaki vazifelerinden mes’uldürler.

İslâmda veliyyülemir, hükümdar, hükümet ve devlet reisi denilen zat, uhdesine düşen vazifeleri ifaya muktedir olmazsa azledilir, hal’edilir. Bu, bir mes’uliyet neticesidir, millî hâkimiyetin bir tezahürüdür. Amme riyasetinden maksât, âmme işlerinin, menfaatlerinin intizamıdır, i’tilâsıdır. Binaenaleyh buna münafi hareketlerde bulunan, âmme maslahatlarını, amme menfaatlerini ihlâl edip duran bir veliyyülemir, mevkiinden geri alınır, hal’edilir.

Müslümanlıkta herkese mes’uliyetini münasip bir veçhile ihtar etmek bir vecibedir. Bu ihtara “Emirbil maruf, nehiyanil’münker” denir. Bu vazife bir hayırhahlık eseridir, fesada sebep olmamak şartile yapılmak lâzım gelir. Bu vazife, cemiyet efradının birbirile ilgili bulunmasının bir nişanesidir. Ammenin selâmetidir Ammenin selameti bununla kaimdir.

¹⁰ Buharî, Cum’a, 893

Hazreti Ömer hilâfeti esnasında büyük bir cemaate karşı hutbe irat ederken: “Ey cemaat! Şayet benim doğru yoldan ayrıldığımı görürseniz ne yaparsınız?” diye sormuş. Cemaatten biri kalkıp: “Doğru yoldan ayrıldığımı görürsek kılıçlarımızla seni doğru yola getiririz” demiş. Bunun üzerine Hazreti Ömer “Allaha şükür olsun, bu ümmet arasında böyle hakka hizmet edecek kimseler yaratmıştır.” diye memnuniyetini göstermiştir.

Müslümanlar kendilerinden olan ve mes’uliyetini müdrik bulunan bir veliyyülemre itaatle mükelleftirler. Çünkü İslâm Cemiyetinin selâmeti, yükselmesi ancak bu sayede husule gelir. Nitekim Kur’anı Kerimde: “*Ey Mümmînler! Allaha itaat ediniz, Peygamberine ve sizden veliyyülemir olanlara itaat ediniz!*”¹¹ diye buyurulmuştur.

Müslümanların itaatle mükellef oldukları veliyyülemir kendilerinden olmak lâzım geldiğine göre, Müslümanların kendi millî hakimiyetlerini, istiklallerini muhafaza etmeleri, yabancı milletlerin hakimiyet ve esaretleri altına düşmemek için olanca kuvvetleriyle çalışmaları icap etmektedir. Peygamberimizin buyurduğu veçhile, Müslümanlık her şeyden üstündür; ondan üstün şey yoktur. Bu düstura göre Müslümanların daima âli, daima hâkim bulunmaları; hiçbir vakit mağlubiyete mahkûmiyete razı olmamaları lâzımdır.

Müslümanlar kendi varlıklarını, kendi hâkimiyetlerini güzelce muhafaza etmek için Hakka sarılıp yekvücut olmakla mükelleftirler. Kur’anı Kerimde Şöyle buyurulmaktadır: “*Ey Müslümanlar! Hepiniz birlikte Allahın dinine sarılınız, dağınık, dargın bir halde yaşamayınız; ihtilâfa, şikaka düşmeyiniz.*”¹²

Müslümanlar bu düstura riayet ettikçe büyük bir varlık teşkil etmişler, cihana hâkim olmuşlardır. Tefrikaya düştükçe esaret ve zillate uğramışlardır.

¹¹ Nisa Suresi, 59.

¹² Âl-i İmrân Suresi, 103

Müslümanlıkta meşveret, fikir müdavelesi, ferdî ve içtimaî bir umdedir. İstibdad, kendi başına hareket ise pek mezmumdur. Cenabı Hak, Hazreti Peygambere ashabile müşaverede bulunmakla emir buyurmuştur.

Hazreti Peygamberin böyle müşavere ile memur olması, ümmetine maşveretin ehemmiyetini göstermek, ashabın kalblerini hoş etmek, düşüncelerinin, tedbirlerinin inkişafına yardımda bulunmak gibi hikmetlerle müsteniddir.

Hazreti Peygamber müşavereye büyük ehemmiyet verirlerdi. Hususî işlerinde bile müşaverede bulunurlardı. Bir Hadîsi Şerifte şöyle buyurmuşlardır: *“Hiç bir millet meşveretten zarar görüp helâk olmuş değildir.”*¹³

Kur'anı Kerimde beyan buyrulduğu veçhile, *“Müslümanların işleri, aralarında meşveretledir, bütün işlerini istişare ile hallederler.”*¹⁴

Kendisile istişare edilen zat; emin, mütefekkir, hayırhah olmalıdır. Kanaatine muhalif mütalaada bulunup reyinden istifade etmek isteyen kimseyi aldatan, hain bir şahıs demektir. Peygamberimiz böyle buyurmuştur.

İslâmda meşveret için muhtelif reylerin teellisi, Hakkın zuhuruna yardım edeceği cihetle, memduhtur. Fakat nifaka düşmeleri birbirine karşı hasmane vaziyet almaları asla caiz değildir.

Ömer Nasuhî

¹³ Ömer Nasuhi Bilmen, Kur'ân-ı Kerîm'in Tükçe Meâl-i Âlîsi ve Tefsîri, C.1.s.485.

¹⁴ Şûrâ Suresi, 38.